

ČEŠKO NASELJE KOD ZAGREBA

ČEHI U SREDNJEM VIJEKU

Nasuprot Zagrebu preko Save, u lijepoj i plodnoj ravnici bijeli se župna crkva sv. Klare, a oko nje pitomo selo, koje je dobilo ime po svojoj crkvi: Sveta Klara, odnosno Zaprudje, t. j. iza prudova rijeke Save. Nešto južnije sv. Klare, odnosno Zaprudje, preko državne ceste, koja vodi iz Zagreba u Veliku Goricu, stoji dva sela. Gornji i Donji Čehi, a tu je nekoć bio i plemićki dvorac, što ga je u 70-tim godinama XIX. vijeka držala plemićka porodica Koczi, posjedujući također i kuću u Zagrebu u Ilici (danas br. 31.)

Selo Čehi prastaro je naselje, kojega osnutak i naseljenje vjerojatno možemo staviti u doba osnutka zagrebačke biskupije. Prvi zagrebački biskup je bio Duh, po narodnosti Čeh, i ovaj je možda sobom doveo svoje zemljake Čeha i naselio ih tamo preko Save. Moguće je, da je to bila samo jedna porodica, koja se je tijekom vremena umnožila i nazivala »Čehi« po svojim predcima. Isprava o posjedima zagrebačke biskupije iz g. 1201. navodi, da rijeka Sava dijeli sve medje od sinova »Zesa« (Tkalčić M. ep. Zagr. I. 11), a tako i darovnice kralja Andrije II. od g. 1217., kojom se potvrđuje crkvi zagrebačkoj njezini posjedi, spomenici i naselje »villa Sechi«, koje je svakako identično sa zemljama »siniva Zesa« (1201.) U ispravi od g. 1217. naročito stoji, da taj posjed crkve dijeli neka šuma koja omeđuje zemlje »Sechi« (Čehi) od zemalja posjeda Blata. Tkalčić daje za čitanje ovoga imena svoje tumačenje, navodeći za primjer naziv Čučerje, koji se u starim ispravama piše »Zizerje«, dok se je slovo »Z« čitalo kao slovo »č«.

Ovo naselje, kako vidimo bilo je blizu selima Blatu i Odri, što podpunoma odgovara položaju današnjega sela Čehi (S Cod. dipl. III. 156.)

U ispravi opet od g. 1228. naročito se spominje »zemlja Čeha« »terra Boyemorum« kao medjašnja zemalja, koja su Turopoljci Milovan, Nikola, Dopča, Skoroša, Druško, Stjepan, Vratislav, Nadeško, Diminko, Bogoslav i drugi Vratislav prodali Petru sinu Jurkovu. (S. C. D. III. 285.)

Isto tako se g. 1257. spominju »zemlje ljudi, koji se zovu »Čehi« — »terra popularum, qui dicuntur Chehy«, koje su sa zapada medjašile zemljama u Luki, a blizu potoka Odre. (S. C. D. V. 79. I god. 1262. spominju se zemlje »ljudi iz Čeha« — (terre popularum de Čehi do zemalja lomničkih u Turopolju. S. C. D. V. 229.)

Posjedi Čehi stajali su pod konac XIII. stoljeća u neposrednoj vlasti kralja. Tad je živio neki župan Gjarman, koji se osobito istaknuo na strani kraljevića Andrije, koji je iza smrti kralja Ladislava Kumanca g. 1290. zasjeo hrvatsko-ugarsko prijestolje pod imenom Andrije II. (ugar. III.). Bio je to zadnji Arpadovac. Gjarman mnogo je podpomogao Albertina Morosinija, rodjaka Andrijina (po majci), u njegovom nastojanju oko podignuća Andrijina na prijestolje. On je odlično obavljao razna poslanstva, na kojima je pretrpio i smrtnu pogibelj, pače je pomagao Albertina, koji je dolazio u Hrvatsku k Andriji, dok je ovaj još bio hrvatskim hercegom. Ove velike zasluge, nije zaboravio Andrija, kad je postao kraljem. Već godine 1291. darovao mu je »svoje zemlje«. Čehi kod Save, gdje su obitavali »hospites zagrebačkoga kastro« (L. C. T. I. 36.)

Kad je Anžuvinac Karlo Roberto postao hrvat. — ugarskim kraljem, valja je župan Gjarman ili umro bez odvjatka ili bio lišen svojih posjeda. U to doba javlja se i neki Abraham (Abraham) predj porodice, koja je kasnije nosila ime »od Rakovca« (kod Križevaca). Taj Abra sin Ladislava umro je nenaravnom smrću, (moguće

u borbi protiv župana Gjarmata), pa je stoga kralj Karlo g. 1331. darovao njegovoj braći Martinu, Ladislavu i Nikoli te njegovom sinu Nikoli posjede Čehi, naloživši zagrebačkomu kaptolu, da obdarene uvede u posjed. To je kaptol iste godine učinio, i točno označio medje tih posjeda. Iste godine 6. oktobra potvrdio je kralj ovo uvođenje, nazivajući uvedene pridjevom »od Rakovca«. (L. C. T. I. 44, 47). Ova darovanja potvrdio je kralj Ljudevit I. g. 1342., 1354. (L. C. T. 53, 70), a pod novim pečatom g. 1364. (L. C. T. 78).

Petar sin Martina od Rakovca, osobitu je brigu vodio o boljku, svojih ljudi, koji su dosta daleko, u Odru ili u Zagrebu na kaptolu u crkvu sv. Mirka polazili na sv. misu, a često se je dogodilo, da su zbog udaljenosti crkve i svećenika mnogi umrli bez krsta i ispovijedi. Često poplave i čiče zime, onemogućivale su stanovnicima Čeha da izvršavaju svoje vjerske dužnosti. S toga im je Petar Rakovački sagradio drvenu kapelicu u Čehima, a na čast sv. Klare. Petar je želio, da ova kapela postane župnom crkvom za Čeha, i da postavi tamo župnika. Zamolio je zagrebačkoga biskupa Stjepana, da kapelu sv. Klare posveti, a tako i groblje do nje. Ujedno je zamolio, da može sam postavljati župnike. Biskup je to dozvolio, dašto uz očuvanja prava župne crkve sv. Mirka na kaptolu i sv. Jurja u Odri. Da se to ispita, ovlasti je biskup arciđakona zagrebačkoga Petra, koji je bio i biskupov vikar, da te okolnosti ispita. To učiniše arciđakon i Vaške Ivan i podarciđakon i župnik sv. Marka u Zagrebu Dežev. Ovi ustanoviše, da osnutkom župe u Čehima ne će štetovati župna crkva u Odri, koja je imala dovoljno dohodka, dok žitelji u Čehima nijesu nikad ništa podavali crkvi odranskoj. Sami žitelji Čeha, obvezaše se, da će svome novome župniku davati žito.

Kako je već bio umro biskup Stjepan, odobri njegov nasljednik biskup Ladislav osnutak župe kod sv. Klare, koju će uzdržavati žitelji u Čehima i ostali Petrovi kmetovi. I sam Petar obdario je novu župu za vječna vremena sa 10 rali oranica, šest volova, nešto krmaka i pčelaca, kao zadužbenom za se i svoje predje. Tako je evo 23. svibnja 1366. izdao arciđakon Petar svečanu ispravu o utemeljenju župe kao Sv. Klare u Čehima, koje patronom posta obitelj Petra od Rakovca. (L. C. T. I. 83.) God. 1387. 28. srpnja, podijeli kralj Sigismund za zasluge Franje sina Petra od Čeha, (od roda rakovačkih) pravo sajma njegovom posjedu Čehi, i to na dan sv. Klare (L. C. T. I. 89. 109). Kako vidimo Franjo (od Rakovca) bio je tad samo gospodar Čeha, koje mu je imanje za cijelo diobom pripalo. Za cijelo je Petar Rakovački i Češki umro bez djece, jer se već g. 1412. ne spominje, i to zgodom, kad je Franjo sin Nikole od sv. Petra (inače Rakovca) svoju polovinu imanja Čehi u ime nekih dugova darovao banu Petru, te Ivanu sinu Rudolfa Medvedgradskoga i Ivanu biskupu pečuhskom od roda Albena. (L. C. T. I. 163.)

Poslije su Čehi došli u ruke bana Ulrika Celjskoga, te su spadali pod njegovu »spaniju« u Stupniku, gdje je Celjski sagradio utvrdu. Celjski je g. 1453. darovao 6 šelišta u Čehima nekom Marku Greiberu. Na tim selištima živili su Petar Iletić, Pavao Bazanković neki Gjuro i Zamahaja (L. C. T. 110). God. 1456. držao je isti Marko Keybar (!) od Čeha u zalogu neke posjede u Lužju u Turopolju (L. C. T. 363.) Darovanje Celjskoga potvrdi g. 1457. kralj Ladislav (L. C. I. 377) God. 1459. spominju se u Čehima Klement zvan Plave sin Stjepana a unuk Dioniza od Čeha,

koji je kupio vinograde u Markusevrhu. (L. C. I. 389. 394), pak Petar Vučić iz Čeha, držeći vinograde u Bukovčaku (L. C. I. 395). U Čehima držao je g. 1463. neke posjede i kuriju Sebaldo Majar, kaštelan rakovački, koji je to prodao Ulriku Kostibolu i njegovim sinovima (L. C. T. D. 424). God. 1466. spominju se u Čehima obitelji Trupšak, Petrušić, Župan i Zelčić (L. C. T. 1440. 440). Posjede u Čehima potvrdi g. 1482. kralj Matija Ulriku Kostibolu i njegovim sinovima. (L. C. T. II. 22). Rod Rakovačkih, držao je još uvijek neke posjede u Čehima. Kad je Gjuro sin Franje Rakovačkoga umro bez potomstva, darova g. 1494. kralj Vladislav njegove posjede u Čehima Gjuru Golcu od Sutinskoga (Zuteska), naloživši zagrebačkom kaptolu, da ga uvede u posjed što je i provedeno iste godine. Tomu uvodu prigovarao je sudac češki Toma Tulović u ime Baltazara Alapića. (L. C. T. II. 136—138). U isto doba držala je Čehima neke posjede i porodica Mladenčić.

Kostiboli kao nekoć vlastela u Čehima, potčinili su tamo razna nedjela i protuzakonja, zbog česa im je imanje oduzeto i pripojeno medvedgradskom vlastelinstvu. Kad je herceg Ivan Korvin, hrvatski ban zavladao Medvedgradom, darovao g. 1495. nekoć Kostibolovo imanje Čeha, svojim zaslužnim službenicima Nikoli Mladenčiću od Zadravnina i Stjepanu Berislaviću Vrhničkomu. (L. C. T. II. 157), koje g. 1496. uzuze ispod sudbenosti Medvedgrada i Lukavca (L. C. T. II. 169). Nu uza sve to nijesu Kostiboli svoje pravo na Čeha izgubili, jer vidimo, da je Krsto Kostibol sin Ulrikov svoj dio u Čehima prodao za 60 for. Mladenčiću i Berislaviću (Ihid. 179). Usljedila je za cijelo na to kraljevska darovnica, jer je g. 1506. kralj Vladislav naložio zagrebačkomu kaptolu, da Stjepana Berislavića i sina njegovoga Jurja uvede u posjed Čeha i nekih drugih imanja, pa i onih, koja su bila Nikole Mladenčića, koji je umro bez potomstva (Ihid. 233). Kaptol je to proveo g. 1507 (Ibid. 263/4).

God. 1509. spominju se u Čehima Marko Tulović, Juraj Matejić i Stjepan Jančević, koji su činili neka nasilja Turopoljcima (L. C. T. II. 163). Iste je godine Baltasar Alapić sa svojim kmetovima navalo na posjede Češke, gdje su izranili Berislavićeva kmeta Bartola sina Franka Croata (Hrvata) (Ibn. 269).

God. 1522. bila je velika pravda između Gjure Berislavića i Baltazara Alapića zbog mlinova čeških, koje je Alapić svojatao. Šestnaest svjedoka je potvrdilo, da su ovi mlinovi Berislavićevi (Ibn. 507).

E. Laszowski.